

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-073-5-1-7>

**ПРОТИСТАВЛЕННЯ КОМПОНЕНТІВ БОГ / ЛЮДИНА,
БОГ / ДИЯВОЛ У СКЛАДІ ПОЛЬСЬКИХ
ПАРЕМІЙНИХ ОДИНИЦЬ**

Мороз Т. О.

аспірантка

Інститут мовознавства імені О. О. Потебні

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

Кожна мова багата прислів'ями та приказками. Безсумнівно, їх поява є універсальним явищем, оскільки вони, маючи багатовікову історію та будучи своєрідним мікросвітом, відображають уявлення про світ, самотність культури, моральні основи та усе те, що становить духовну спадщину народу. Як відомо, релігія є одним із найважливіших явищ духовної культури будь-якої нації. Релігійні мотиви, символи та образи, їх семантичні особливості знайшли своє відображення саме у паремійних одиницях (далі – ПО).

Об'єктами зацікавлень серед науковців, праці яких присвячені релігійній тематиці, є паремії з компонентами *Бог*, *диявол* та *людина*. Аналіз низки досліджень свідчить про те, що саме образ Бога (концепт *Бог*) є одним із центральних у семантичній структурі прислів'їв та приказок. Особливості відображення компонента *Бог* у складі паремійних та фразеологічних одиниць на матеріалі різних мов представлено у дослідженнях А. В. Шабан, Ю. В. Жарікової, М. Бойчук, О. І. Черненко, Т. П. Вільчинської, Г. В. Сергієнка; Л. В. Базарової, А. К. Погребняк, О. К. Калькової; Р. Вишкевич-Максимов, М. Ноїнської; З. Ш. Асехманової; Л. Ф. Самигулліної-Касерти та ін. До вищих цінностей належить доля людини, яка іще з народження визначена Богом. Про тісний взаємозв'язок Бога та долі йдеться у працях З. Г. Коцюби, О. Ю. Печьонкіної та ін.

Різномасштабним за семантикою виявився образ диявола – символ зла, пекла. Дослідженням цього образу займалися К. Длугош, К. Ружанська, Е. Скорупська-Рачинська, Я. І. Івченко та ін. Центральними компонентами протиставлення *Бог* / *диявол* зазвичай є категорії моралі – *добро* та *зло*. Аналіз цієї опозиції здійснювали Р. Джв'їгол і Т. Ю. Передрієнко.

Мета доповіді – дослідити особливості протиставлення компонентів *Бог / людина, Бог / диявол* у семантичній структурі польських прислів'їв та приказок.

Серед основних критеріїв, за якими оцінюють людину, є її ставлення до найвищих цінностей, однією із яких є Бог – надприродна сутність, вища сила. «Містком» між Богом і людиною є духовність, яка віддзеркалює внутрішній світ людини. На протигагу Богу, постає зла сила, злий дух – диявол, який робить усе для того, аби скерувати людину до скоєння гріховних дій та затруїти її душу.

Проаналізувавши фактичний матеріал, ми зафіксували низку польських прислів'їв та приказок, що представляють опозиції *Бог / людина, Бог / диявол*. Протиставлення *Бог / людина* репрезентують такі варіанти компонентів у польських ПО, як *Bóg / człowiek, Bóg / człek, Bóg / doktor, Pan Bóg / człowiek, Bóg / przyjaciel (król, pan, cesarz), Pan Bóg / chłop, Pan Bóg / gospodarz, Pan Bóg / ludzie, boski / człowieczy*. У пареміях з опозицією *Бог / диявол* найчастіше протиставляються компоненти *Bóg / czart, Bóg / szatan, Pan Bóg / diabeł*.

Група «Бог / людина». Кожна людина з народження – духовна істота, з певними релігійними уявленнями. Однак різниця між людьми полягає у силі віри в Бога та у подальшому виборі віросповідання. Як засвідчує прислів'я *Każdy o sobie, a Bóg o wszystkich* «кожен про себе, а Бог – про усіх» [Świerczyńska, s. 352] Бог, будучи турботливим, милостивим, дбає про усе, що сотворив, на відміну від людей, які через свою егоїстичність думають лише про себе. Мудрість Богу ілюструє прислів'я *Ludzie uczą mówić, a Pan Bóg myśleć* «люди вчать говорити, а Господь Бог думати» [NKP, I, s. 174], у якій за допомогою семантично протилежних компонентів ідеться про те, що люди вчать лише говорити, натомість Господь навчає людину мудрості, зокрема мислити. У ПО *Bóg same serca widzi, człowiek tylko podobieństw się chwytą* «Бог бачить самі серця, а людина лише схожості хапає» [NKP, I, s. 152] ідеться про те, що Господь бачить внутрішній світ кожної людини, її сутність, сама ж людина бачить у кожному лише своє або те, що подібне до свого.

У житті людини відбувається усе не випадково, а лише за Божою волею. Тому варто змиритися з усім та впевнено пройти усі життєві труднощі. Наступні паремії засвідчують всемогутність Бога, що протиставляється безвладності, неспроможності звичайної людини змінити те, що визначив Всевишній: *Co Bóg przeznaczy, człowiek nie przeinaczy* «що Бог визначить, людина не переінакшить» [NKP, I, s. 155], *Co Bóg przeznaczy, tego żaden doktor nie przeinaczy* «що Бог визначить, того жоден лікар не переінакшить» [NKP, I, s. 155], *Co Bóg postanowił,*

człowiek nie odmieni «що Бог вирішив, людина не змінить» [NKP, I, s. 155], *Co Bóg w niebie naznaczył, tego człowiek zmienić nie może* «що Бог у небі запланував, того людина змінити не може» [NKP, I, s. 155], *Co Bóg zbudował, tego ludzie nie zrujnują* «що Бог збудував, того люди не зруйнують» [NKP, I, s. 155]. Сила, міць Господа протиставляється слабкості людини у прислів'ї *Człowiek buduje, Bóg rujnuje* «людина будує, а Бог руйнує» [NKP, I, s. 158]. У ПО *Co Bóg złączył, to chyba śmierć rozłączy* «що Бог поєднав, то хіба що смерть розлучить» [NKP, I, s. 156] за допомогою семантично протилежних компонентів *Bóg złączył – śmierć rozłączy* наголошується на тому, що розлучити те, що поєднав Господь підвладно лише смерті. У польських пареміях Бог також постає в образі Володаря господарства, від якого залежить урожайність на землі. Людина завдяки своїй праці лише засіває поля, однак природа підлегла саме Богові, який благословляє землю на щедрі дари. Таку закономірність висвітлено у прислів'ях *Człek sieje, a Bóg rodzi* «людина сіє, а Бог родить» [NKP, I, s. 158], *Człowiek sieje, Bóg urodzaj daje* «людина сіє, а Бог дає врожай» [NKP, I, s. 158].

Прихильність Бога мала велике значення для людини й під час воєн, битв. Здобуття перемоги не залежало лише від зусиль людини. На полі бою усе відбувається так, як визначив Господь. На це вказують протилежні компоненти у пареміях *Człowiek (chłop, żołnierz) strzela, a Pan Bóg kule nosi* «людина (селянин, солдат) стріляє, а Господь Бог кулі носить» [NKP, I, s. 158], *Chłop nosi proch, a Pan Bóg kulki* «селянин порох носить, а Господь Бог – кульки» [NKP, I, s. 158].

Група «Бог / диявол. Духовна боротьба між Богом і дияволом представлена як протистояння між двома протилежними силами у прислів'ї *Bóg swoje, czart swoje!* «Бог своє, а чорт своє» [NKP, III, s. 363]. Бог є втіленням добра, а диявол – зла. Таку думку фіксуємо у ПО *Gdzie Pan Bóg sieje pszenicę, tam diabeł kąkol* «де Господь Бог сіє пшеницю, там диявол – кукіль (диявольську квітку)» [NKP, II, s. 1144], *Pan Bóg sieje pszenicę, a diabeł w nią miesza kąkolu połowicę* «Господь Бог сіє пшеницю, а диявол у неї половину куколя додає» [NKP, II, s. 1144]. У прислів'ї *Kiedy dziecię ma upaść, to Pan Bóg mu pierzynę podściela; a kiedy stary ma upaść, to diabeł mu bronę podrzuca* «коли дитя має впасти, то Господь Бог перину підстеляє, а коли старий має впасти, то диявол борону підкладає» доброта, жалість Господа протиставляється злості, підступності та байдужості диявола [NKP, I, s. 529]. Перед людиною постає вибір: чи бути з Богом, чи обрати гріховний шлях з дияволом?. Господь милостивий з усіма людьми, як із добрими, так і зі злими. Але, як бачимо з наступних паремій, Бог опікується лише хорошими людьми, а диявол –

поганими: *Bóg daje szczodremu, a diabel skąpetu* «Бог дає щедрому, а диявол – скупому» [NKP, I, s. 148], *Bóg daje hojnetu, a diabel skąpetu* «Бог дає щедрому, а диявол – скупому» [NKP, I, s. 148]. У ПО *Gdzie Pan Bóg palec poloży, tam diabel całą łapę* «де Господь Бог палець покладе, там диявол цілу лапу» [NKP, I, s. 161] верховенство Бога протиставляється слабкості диявола. І Бог, і диявол є творцями чогось. Але різниця полягає у тому, що Бог – творець добра, а диявол – зла. Як приклад можна назвати прислів'я *Pan Bóg wynalazł jarmarki, a diabel frymarki* «Господь Бог винайшов ярмарки, а диявол – торговий обмін (торгівлю за обміном)» [NKP, I, s. 832], *Pan Bóg daje kupca, a diabel faktora* «Господь Бог дає купця, а диявол – посередника» [NKP, II, s. 251], *Kiedy (gdzie) Pan Bóg daje kupca, to diabel zaraz niesie faktora* «куди (де) Господь Бог дає купця, то диявол одразу несе посередника» [NKP, II, s. 251].

Отже, опозиції *Бог / людина*, *Бог / диявол* є одними з універсальних, які формують релігійну картину світу. Вони яскраво представлені і в структурі польських прислів'їв та приказок. Аналіз групи «Бог / людина» показав, що Бог зображується всесильним, справедливим, натомість людина – слабкою, нездатною піти проти Божої волі. Боротьбу двох протилежних сил (добра і зла) представлено у групі «Бог / диявол». У ній вищість Господа, який опікується людьми, є Творцем добра, протиставляється дияволу, який намагається лише зашкодити усьому живому та є втіленням зла.

Література:

1. NKP – Krzyżanowski J. Nowa księżka przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich : W 4 t. – Warszawa : PIW. – Т. I. – 1969. – 881 s.; Т. II. – 1970. – 1165 s.; Т. III. – 1972. – 996 s.
2. Świerczyńska D. Przysłowia są na wszystko. Warszawa : Wydawnictwo Szkolne PWN, 2001. 548 s.